

A bűnügyi hírszerzés változásai

Dr. Nyeste Péter

Egyetemi adjunktus – Nemzeti Közszerzési Egyetem Rendészettudományi Kar

Budapest, 1083 Üllői út 82.

e-mail cím: nyeste.peter@uni-nke.hu

Absztrakt

Hazánkban a bűnügyi hírszerzés alapjait a XIX. század végén rakták le, amelynek a fejlődését szakaszokra lehet bontani a cél- és szervezeti rendszerének átalakulása alapján. Erre alapvető hatást gyakorolt hazánkban a demokratikusból a diktatórikus államrendezkedésre történő kényszeres áttérés. A rendszerváltást követően pedig ismét érvényesülhetett a jog uralma a bűnügyi hírszerzés területén is. A bűnügyi hírszerzés néhány lehetséges modelljét is bemutatom és a bűnügyi hírszerzésre is ható néhány jelenkori kihívást, tendenciát megvizsgállok.

1. Bevezetés

A bűnüldöző hatóságok hírszerző és nyomozástámogató tevékenysége a XVIII. században kezdett kialakulni Európában a francia minta alapján. Hazánkban a XIX. század végén tették le a modern bűnügyi hírszerzés alapjait a fővárosi rendőrségen belül a detektív testület megalakulásával.

Az önálló katonai hírszerzés mellett a *polgári hírszerzés* szervezetrendszere – a politikai jellegű delictumok büntető kódexben történő szabályozásának megfelelően – az 1920-as évektől épült ki hazánkban a rendőrség detektív testületeinek és a csendőrség erre jogosult nyomozó hatóságainak a feladataként. 1933-ban a csendőrség politikai nyomozóosztály parancsnokság sajtóirodája hírközponttá alakult, amely elsősorban állambiztonsági ügyekkel foglalkozott, sajtófigyelést hajtott végre, illetve bizalmas politikai és katonai híreket, külföldi híreket gyűjtött, elemzett. 1941-ben a nyomozóosztály parancsnokság központi nyomozó parancsnoksággá és a hírközpont is önálló részleggé vált (Csóka, 2003).

Polgári állambiztonsági jellegű hírszerző, elemző tevékenységet végzett ebben az időszakban a rendőrség detektívtestülete és a csendőrség nyomozóalakulatai mellett a Magyar Királyi Csendőrségen belül a Határszéli Csendőrség, a Magyar Királyi Határrendőrség és a Magyar Királyi Vámőrség is.

A politikai irányú nyomozások összefogására a belügyminiszter 1942-ben létrehozta az Államvédelmi Központot. A szervezet feladata elsősorban a politikai jellegű nyomozások összehangolása volt. A csendőrségi nyomozókhoz tartoztak a baloldali ügyek, a rendőrséghez

a jobboldali mozgalmak ellenőrzése, megfigyelése. A nemzetiségi mozgalmakkal közösen foglalkoztak.

2. A bűnügyi hírszerzés szektorainak alakulása a rendszerváltásig

A *bűnüldöző hatóságok* rendes szolgálati feladatai (figyelő, megelőző, felfedező) körébe tartozott már a fővárosi rendőrség detektív testületének megalakulásakor is a bűnüldözési szempontból releváns események, személyek, tárgyak megfigyelése, és a beszerzett információk értékelése szolgált alapul a konkrét bűncselekmény gyanújára utaló tevékenységek, illetve bűnügyileg releváns események tisztázásához. Ez a bűnözés monitorozását és a lehetséges bűncselekmények megelőzését, megakadályozását segítette elő. A bűncselekmények hatékony megelőzése, megakadályozása és felderítése érdekében *puhatoló eljárásokat* alkalmaztak. Ezek közé tartozott a megfigyelés, „besúgók” előzetes alkalmazása, a feltűnés nélkül való érdeklődés és a les. A figyelő, megelőző szolgálat és a puhatoló eljárások alkották a korabeli bűnügyi hírszerzés magját.

A puhatoló eljárások eredményei alapján került sor a nyomozás megindítására és ettől a ponttól kezdve már a „megállapítás” szakaszába lépett a megismerési folyamat és a bűnvádi perrendtartás előírásai alapján került sor a nyomozási cselekmények végrehajtására, amelyek a vád előkészítését szolgálták. Természetesen a detektívek - mint a fővárosi rendőrség kíséző egysége - a nyomozó cselekmények sorozatából álló megállapító eljárás egyes cselekményeit is elvégezték, a bűnügyi előadók nyomozással kapcsolatos hírigényeit kielégítették és akár kihallgatásoknál is jelen lehettek, a bírósági tárgyaláson tanúvallomást is tehettek. Így a korabeli bűnügyi hírszerzés feladatrendszerének része volt a bűnvádi perrendtartás keretében történő nyomozás és a vádhatósági tevékenység segítése is, ellentétben a kommunista ideológiájú diktatórikus rendszerben létrejövő ún. operatív tevékenységgel.

A felderítést (a bűnügyi hírszerzést) a korabeli büntetőeljárás törvény, a bűnvádi perrendtartás nem szabályozta részletesen. A felderítés részletszabályait, végrehajtási metodikáját az ügyészek és detektívfelügyelők közreműködésével készült gyakorlati kézikönyvekből (pl. Endrődy, 1897. , Magyar, 1900. , Nemes, 1944.) és a szaktanfolyamokon lehetett elsajátítani, valamint a gyakorlati munka során a tapasztalt mentorok segítették a pályakezdő detektíveket, csendőröket.

A második világháborút követően a titkos információgyűjtő tevékenységet a szovjet mintára felállított, az ideológiai, politikai rendszert kiszolgáló államvédelmi, állambiztonsági egységek *állambiztonsági célú titkos operatív információgyűjtő tevékenységének dominanciája* jellemezte. A *bűnüldözési célú titkos operatív* eszközök, módszerek alkalmazása másodlagossá vált az állambiztonsági titkos operatív eszközökkel, módszerekkel szemben és a bűnüldözési jellegű titkos operatív tevékenység is elsősorban a társadalmi tulajdon elleni bűnözésre koncentrált.

A büntetőeljárás törvényben az ügyész szerepköre mellérendelté vált a nyomozóhatóságokkal, a vizsgálóbíró jogintézménye megszűnt. A titkosított jogszabályok, belső szabályzatok alapján az állambiztonsági és rendőrségi vezetők, nyomozók, vizsgálók önállóan, külső kontroll nélkül végezték ún. titkos operatív tevékenységüket. A titkos operatív tevékenységet szabályozó legmagasabb szintű, minisztertanácsi norma (1/1975-ös MT elnökhelyettesi utasítás) alapján a belügyminisztérium és szerveinek a titkos operatív tevékenysége nem állt az ügyészség felügyelete alatt.

A szovjet mintájú államberendezkedés logikája alapján az állam elleni (a pártállami ideológia elleni) és szervezett formájú bűncselekmények felderítése, megelőzése érdekében a büntetőeljárás elrendelését megelőzően végrehajtható volt egy titkos operatív felderítési,

bizonyítási, vizsgálati szakasz, amely egy alternatív titkos büntetőeljárás-ként volt felfogható. A vizsgálók a „titkos büntetőeljárás” adatai alapján eldöntötték, hogy megindítják-e a „nyílt” büntetőeljárást (realizálják a titkosan beszerzett adatokat), vagy más módon realizálnak, azaz hasznosítják az információkat. Az állambiztonsági és bűnüldöző hatóság önállóan döntött arról, hogy hogyan szerzik be később a büntetőeljárás keretei között a „titkos büntetőeljárás” által megismert, rögzített adatokat, információkat, azaz „a titkos eljárási eredményt”. A rendészet része volt a proletárdiktatúra államgépezetének, ezért osztozott annak a monolitikus hatalmi központ általi kiszolgáltatottságában (Korinek, 2006).

A rendszerváltást közvetlenül megelőző időszakban, 1988-ban a Belügyminisztériumban megszűnt a tisztán rendőrmisztériumi funkció, annak feladatkörébe került a civil államigazgatásnak számos fontos területe, a minisztérium legfelsőbb vezetésében civil közigazgatási szakemberek jelentek meg, akik kezdeményezték a politikai irányítás és a szakmai vezetés elválasztását. (Finszter, 2020).

3. A nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtés a rendszerváltástól

A rendszerváltást követően, a demokratikus jogrendszer visszavezetésével megszűnt a pártállam információs igényét kiszolgáló egységes belügyminisztériumi titkos információgyűjtés szervezetrendszere. Alapvető rendező elvként jelent meg a korábbi egységes, pártirányítást kiszolgáló információs szervezetrendszer megosztása, a fűkek és egységek elvének kialakítása és alkalmazása.

A rendszerváltozást követően a BM III/III. Belső reakció és szabotázselhárító csoportfőnökséget a III/1. állambiztonsági vizsgálati osztályával együtt megszüntették jogutód nélkül.

A titkos operatív technikákat működtető III/V. csoportfőnökséget a BM III/II. Kémelhárító csoportfőnökség jogutódjaként megalakult Nemzetbiztonsági Hivatalba integrálták. Kezdetben egy közös technikai szolgáltató nemzetbiztonsági szervként SZOTI (Szakszolgálati és Operatív Technikai Igazgatóság) néven, majd később, 1996-ban Nemzetbiztonsági Szakszolgálatként önállósult, mint a titkosszolgálatokat és a rendvédelmi szerveket kiszolgáló technikai-humán szolgáltató polgári titkosszolgálat.

A rendőrség titkos operatív technikai képességei (pl. konspirált figyelési személyi állomány, objektumok, technikai eszközpark) átadásra kerültek a SZOTI-hoz. 1989-ben az állambiztonsági (ÁB), illetve a rendőri szervek megrendeléseinek aránya a következőképp oszlott meg: ÁB szervek 95%, rendőri szervek 5%. (Palatin, 2011). Jelenleg épp fordított az arány, a rendészeti feladatokat ellátó szervek megrendeléseinek a száma 90% körüli, a nemzetbiztonságiaké pedig 10%.

A Nemzetbiztonsági Hivatal 2010-től Alkotmányvédelmi Hivatal néven működik. A BM III/1. Csoportfőnökség (Hírszerzés) jogutódja az Információs Hivatal lett.

A BM III/4. Csoportfőnökség (katonai elhárítás) jogutódja a Katonai Biztonsági Hivatal, a Magyar Néphadsereg Vezérkar 2. Csoportfőnökségének jogutódja a Katonai Felderítő Hivatal lett, amelyek 2011-ben összevonásra kerültek Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat néven, ezzel létrejött egy integrált katonai hírszerző-elhárító szolgálat.

2016-ban ún. információs fűziós központként megalakult a polgári titkosszolgálatok közé tartozó Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ.

A polgári nemzetbiztonsági szolgálatok feladatrendszerét az Információs Hivatal a polgári hírszerzési tevékenység irányításáért felelős külügyminiszter irányításával, az Alkotmányvédelmi Hivatal, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat és a Terrorelhárítási Információs

és Bűnügyi Elemző Központ a polgári nemzetbiztonság szolgálatok irányításáért felelős belügyminiszter irányításával hajtja végre, míg a katonai nemzetbiztonsági feladatok felelőse a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat a honvédelemért felelős honvédelmi miniszter irányításával.

Az Alaptörvény alapján a nemzetbiztonsági szolgálatok alapvető feladata Magyarország függetlenségének és törvényes rendjének védelme, nemzetbiztonsági érdekeinek érvényesítése. A nemzetbiztonsági tevékenységet szabályozó törvény⁴ meghatározza a nemzetbiztonsági érdeket, amelynek biztosítása érdekében felhatalmazást ad a nemzetbiztonsági szolgálatok részére, hogy a törvényben meghatározott nyílt és a titkos információgyűjtés eszközrendszerével Magyarország függetlenségét, törvényes rendjét politikai, gazdasági, védelmi vagy más fontos érdekét sértő vagy veszélyeztető külföldi titkosszolgálati és egyéb törekvéseket feltárják, illetve azokat megakadályozzák.

A nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtésnek két fő területe van, a hírszerzés és az elhárítás. A hírszerzés fő funkciója az információs igényt meghatározó döntéshozók megfelelő információval történő ellátása, amely alapvetően offenzív tevékenység.

Az elhárítás alapvetően defenzív tevékenység, feladata az ország függetlenségét, államberendezkedését, stabilitását, politikai, gazdasági, védelmi vagy más fontos érdekét fenyegető törekvések megelőzése és semlegesítése.

A nemzetbiztonsági szolgálatok által folytatott hírszerző tevékenységek céljai egy állandó jellegű biztonsági kockázati felmérésnek, illetve ennek alátámasztását szolgáló információ-felhalmozásnak tekinthetők, melyből az aktuális és potenciális fenyegetettség szintjére, mértékére következtethetnek, és ez alapján a kormányzat hosszú távú stratégiákat alkot, valamint a szolgálatok konkrét intézkedéseket tehetnek (Nyeste, 2013).

A nemzetbiztonsági érdekeket biztosító nemzetbiztonsági szolgálatok titkos és nyílt információgyűjtése jóval tágabb, távolibb kockázatot, fenyegetést, veszélyt feltételező, pókhálószerű mozaikokból összeállított tevékenység, mint a bűnüldöző hatóságok által végzett konkrét bűncselekmények felderítése, akár leplezett eszközökkel is. Viszont sok hasonlóságot mutat a bűnügyi hírszerzés bűncselekmény megelőzését, a közrend, közbiztonságot veszélyeztető cselekmények, a bűnözés monitorozását lehetővé tevő tevékenységéhez.

4. A modern bűnügyi hírszerzés

Az 1990. januárjában kirobbant ún. Duna-gate botrány után a titkosszolgálatok, és a bűnüldöző szervek „különleges” titkos információgyűjtő tevékenységének szabályozására az országgyűlés megalkotta az 1990. évi X. törvényt, a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról. A külső engedélyhez kötött titkos eszközökön, módszereken kívüli, belső engedélyezésű bűnüldözési (és állambiztonsági) célú titkos módszerek, eszközök alkalmazására továbbra sem volt törvényi szintű szabályozás.

Egy hosszú előkészítő munka után született meg az 1994. évi XXXIV. Rendőrségről szóló törvény, melynek külön, a VII. fejezete szabályozta a „bűnügyi célú” titkos információgyűjtést. Ezzel a bűncselekmények megelőzése, felderítése és bizonyítása új, jogilag szabályozott lehetőségekhez jutott, csekély külső kontrollal. Azonban a korábbi diktatórikus rendszer logikájához hasonló felderítési, bizonyítási tevékenységek titkos gyakorlata részben

⁴ Nemzetbiztonságról szóló 1995. évi CXXV. törvény.

megmaradt. A büntetőeljárás nem szabályozta, de megengedte a titkosan szerzett információk felhasználását a büntetőeljárásban a csekély külső kontrol ellenére.

A hatályos jogszabályokat áttekintve megállapítható, hogy a „titkosszolgálati eszközök” kifejezés az Alaptörvényen kívül a leplezett eszközök alkalmazását szabályozó jogszabályokból rendre eltűntek. Azokban a jogszabályokban, ahol a fogalom fennmaradt, és nem az 1990. évi X. törvényre vagy az azzal érintett időszakokra utalnak, a fogalom használata lényegében kodifikációs hibának tekinthető. Látható tehát, hogy a titkosszolgálati eszközökből mára érdemben csupán a „titkos” maradt meg. (Jancsó, 2018).

1994–1995-től a leplezett eszközök alkalmazását szabályozó törvények – a rendőrségi törvény, a nemzetbiztonsági törvény stb. – már nem használják a „titkosszolgálati eszközök” kifejezést. Ebben az időszakban jelenik meg a *titkos információgyűjtés* mint fogalom. A büntetőeljárásban a leplezett eszközök alkalmazása az 1973. évi I. törvényben még ismeretlen volt. A Be. elfogadását követően, de még a hatálybalépését megelőzően, 1999. március 1-jei hatállyal még az 1973. évi I. törvényben, a bíró kizárásának szabályai között jelenik meg először a „titkos információgyűjtés” megnevezés. A titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés büntetőeljárás keretei között történő alkalmazásának lehetőségét a Be. 2003. július 1-jével vezette be. (Jancsó, 2018).

A bűnügyi hírszerzésből származó információk, eredmények sikeres átkonvertálása a büntetőeljárásba azonban az eltelt évek során egyre komolyabb problémát jelentett, amely abból adódott, a rendszerváltozást megelőzően átöröklődött belső eljárási rend fennmaradt, amely a titkos információgyűjtés szakaszait információ-ellenőrző és titkos nyomozás szakaszokra bontotta.

A belső normák alapján a büntetőeljárás elrendelését megelőzően végezhető titkos információgyűjtés titkos információ ellenőrző szakaszának és titkos nyomozás szakaszának fenntartása azt eredményezte, hogy a nyomozó hatóság önállóan végezhetett egy információ ellenőrzését követő titkos nyomozást (tényekkel megalapozott gyanú alapján is). Később ennek eredménye alapján minősítőként eldöntötte, hogy azt megosztja-e a büntetőeljárásra rendelkezési jogot gyakorló ügyészséggel, vagy egyéb feladatai ellátása érdekében más módon hasznosítja az ismereteket, vagy elvesznek a beszerzett információk. A titkos információgyűjtés eredménye büntetőeljárásban csak a minősítő döntését követően volt felhasználható hosszadalmas eljárást követően. Az adatszerzés eredményének felhasználása már rugalmasabb eljárási rendben történt, de a beszerzett minősített adatok összefoglaló jelentésben rögzítése és a mellékelt tárgyi bizonyítási eszközök ebben az esetben is csak minősítéstörlési döntést követően voltak a büntetőeljárásban felhasználhatók. A titkos információgyűjtés és adatszerzések a büntetőeljárástól elkülönült eljárási rendet jelentettek, a teljes információ- és adathalmaznak csak egy részét használták fel, és csak az ügyészség elé tárt eredmény hasznosult a büntetőeljárásban.

A felderítés, nyomozás folyamatossága és az információvesztés elkerülése érdekében újra kellett gondolni az információgyűjtés és -ellenőrzés folyamatát, eljárási kereteit. A bűncselekményre utaló információk ellenőrzését majd a konkretizált adatok alapján folytatható speciális nyomozási eszközök (leplezett eszközök) alkalmazhatóságának folyamatosságát meg kellett teremteni a nyomozás minden fázisában.

A új büntetőeljárási törvény⁵ a *bűncselekmények felderítése és bizonyítása érdekében* folytatható titkos információgyűjtés szabályait teljesen integrálta a büntetőeljárási törvénybe. Ezzel a párhuzamos, büntetőeljárás kívüli titkos információszerzés és a büntetőeljárás keretében folytatott titkos, egyéb adatszerzés szabályozásának a szétválasztottságából, eltérő törvényekben, különböző megfogalmazású szövegezéssel való elhelyezéséből fakadó gyakorlati, jogalkalmazási probléma vált elkerülhetővé.

A törvény szakított azzal a szemlélettel, amely a titkos információgyűjtést és a titkos adatszerzést elkülönült eljárási folyamatként tekintette. A titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés különleges eszközei és módszerei a bizonyítási eszközök és cselekmények katalógusát gazdagítják, egységesen szabályozva és törvényi szinten biztosítva a szükségesség-arányosság követelményéhez igazodó kivételes alkalmazás feltételrendszerét is.

A kialakított eljárási rendszer biztosítja annak lehetőségét, hogy nyomozás elrendelését megelőzően, de már a büntetőeljárás keretein belül a bűncselekmények gyanújának megállapítása vagy kizárása érdekében, rövid határidőn belül proaktív előzetes felderítés legyen alkalmazható. (Nyeste-Szendrei, 2019.)

5. A modern bűnügyi hírszerzés szektorai

A modern bűnügyi hírszerzés és ezen belül a szektorok (stratégiai, taktikai, nyomozást támogató) definiálása, jellemzőinek meghatározása csak néhány éves múltra tekint vissza (Nyeste, 2016). Később ezeket az elméleti alapokat részben újra kellett gondolni, a kodifikációs folyamatokat segíteni tudtuk hazai és nemzetközi kutatási projektekként, majd az időközben hatályba lépett új büntetőeljárási és ágazati törvényi környezethez igazítottuk a modern bűnügyi hírszerzés elméletét és gyakorlatát megalapozó kézikönyvünket (Nyeste-Szendrei, 2019).

A bűnügyi hírszerzést és részterületeinek korábbi meghatározását (Nyeste, 2013) újradefiniáltuk a hatályos jogszabályi környezetnek és a bűnüldözés változó feladatrendszerének megfelelően.

A modern *bűnügyi hírszerzést* az alaptörvényben megjelenített rendészeti és bűnüldözési célok (a közbiztonság, a közrend és az államhatár rendjének védelme, a bűncselekmények megakadályozása, felderítése) elérése érdekében, a rendészeti ágazati törvényekben megjelenített feladatszabás és a büntetőeljárás nyomozási feladatai érdekében végrehajtott, a magán- és családi élet, a magánlakás és levelezés tiszteletben tartásához és ehhez szorosan kapcsolódó információs önrendelkezéshez, az információáramlás szabadságához és a személyes adatok védelméhez fűződő jogot is korlátozható, *proaktív információszerző és elemző tevékenységként jellemezhetjük* (Nyeste-Nagy, 2020).

A bűnügyi hírszerzés magában foglalja a bűnfelderítési célú hírszerzést és a bűnüldözési célú felderítést (Boda, 2019) is.

Az előbbi fogalom által felölelt tevékenység a bűnözés színterein való jelenléttel, információgyűjtéssel és elemzéssel jellemezhető, amely a bűnözés megelőzését és bűncselekmények kialakulásának a megakadályozását célozza és ezzel egyben konkretizálja a bűnüldözési célú felderítés feladatait, amelyek már a bűncselekmények felderítését, megakadályozását és bizonyítását elősegítő felderítő tevékenységeket jelentik.

A bűnügyi hírszerzésnek alapvetően *stratégiai, taktikai, illetve nyomozást támogató* feladatai lehetnek, illeszkedve a rendőrség bűnügyi elemzési szabályzatában meghatározott feladataihoz.

A stratégiai bűnügyi hírszerzés célja a folyamatos stratégiai elemzések alapján megfogalmazott *aktuális* hírigények kielégítése és ezzel a *stratégiai döntéshozatal megalapozása*.

⁵ 2017.évi. XC.törvény a büntetőeljárásról

A taktikai hírszerzés célja az *egyedi és konkrét* bűnügyi problémák *azonnali* megelőzését, kezelését, megoldását hivatott szolgálni.

A nyomozást támogató bűnügyi hírszerzésnek a feladata az egyedi és konkrét *bűncselekmények, illetve arra utaló* elemzett információk, adatok alapján meghatározott további nyomozást támogató hírigények információkkal és eredménytermékekkel (lehetséges bizonyítási eszközök) történő kiszolgálása.

A 2018. július 01-én hatályba lépett új büntetőeljárás törvény rendszerszintű bűnüldözési modellváltást jelentett, amely alapján a bűnügyi hírszerzés bünfelderítési célú feladatai a rendőrségről szóló törvényben⁶, a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló törvényben⁷ maradtak, valamint az ügyészségről szóló törvénybe⁸ bekerültek, míg a bűnüldözési célú felderítés feladatai a büntetőeljárásról szóló⁹ törvényben kerültek megfogalmazásra. Ezen kívül néhány új elemmel is bővült a bűnügyi hírszerzés során alkalmazható eszközök tára.

A leplezett eszközök alkalmazhatósága és hatékonysága tekintetében a határon átnyúló eszközökkel kapcsolatos problémák megoldása és az új büntetőeljárás törvényünkhöz kapcsolódó végrehajtási szabályok nehézségeinek áthidalása, az intézkedések egyszerűsítése, egységesítése a jelen és a jövő egyértelmű kihívásai (Nyeste, 2019).

6. Bűnügyi hírszerzési modellek

Az angolszász szakirodalóban az „intelligence” kifejezés az elemzett információn túl önmagában jelenti a hírszerzési szervezetrendszer és magát a hírszerzés végrehajtását is. A hazai bűnügyi hírszerzés kifejezésnek ugyan önmagában nincs ilyen gazdag jelentéstartalma, de a hatékony bűnügyi hírszerzés is csak hatékony szervezetrendszerben elképzelhető.

Nemzetközi összehasonlításban számtalan rendészeti modellel találkozhatunk (pl. *közösségi-Skogan, 2004, probléma-orientált-Goldstein 1979,1990, szituatív bűnmegelőzés Clarke, 1983, hírszerzés alapú - Ratcliffe, 2003, Nemzeti hírszerzési modell, 1999, prediktív - Perry, 2013*), mindegyiknek vannak erősségei, de egyben gyenge pontjai is. Az egyre kifinomultabb és szervezettebb módszerekkel elkövetett súlyos és szervezett bűnözés elleni hatékony, de egyben törvényes fellépés eszközeként az elmúlt 15- 20 évben az Európai Unió tagállamaiban is elterjedt a hírszerzés alapú rendészet során alkalmazott proaktív természetű fedett, és gyakran beavatkozó, jogkorlátozó jellegű (intruzív) nyomozási módszerek alkalmazása. (Nyeste, 2016.)

Nagyon nehéz olyan rendészeti modellt találni a demokratikus jogállami berendezkedésű társadalmakban, amely egyensúlyi helyzetet teremt a bűnös tevékenységek hatékony, megelőző jellegű kontrollálása és a jogkövető polgárok szabadságjogainak garantálása mellett.

„A rendészet hatékonysága a változó világban projekt” során Jacqui Karn megállapította, hogy a reaktív, utólagosan reagáló rendészeti megközelítések hatástalanok a XXI. század rendészeti kihívásaira. A terrorista és más súlyos bűncselekmények megelőzése, felderítése érdekében a hagyományos bűncselekmény gyanú „küszöbe” is megváltozott, az előzetes felderítő

⁶ 1994.évi XXXIV. törvény a rendőrségről,

⁷ 2010.évi CXXII. törvény a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról

⁸ 2011.évi CLXIII. törvény az Ügyészségről

⁹ 2017.évi XC. törvény a büntetőeljárásról

intézkedések alkalmazhatóságának ideje, a távoli veszély esetére, illetve kockázatok, fenyegetések megelőzésére való alkalmazhatóságuk is megengedetté vált európai szinten is. Ezzel a bűnügyi hírszerzés megelőző jellegű intézkedései a nemzetbiztonsági érdekek mentén alkalmazott titkos információgyűjtéshez vált nagyon hasonlóvá.

Európában a súlyos és szervezett bűnözés elleni fellépés érdekében hoztak létre különböző hírszerző modelleket, amelyeknek a szervezetrendszeri megjelenése összevont nemzeti hírszerző ügynökségekben érhető tetten. Svédországban 2009. óta egy ún. integrált megközelítést alkalmaznak, melyben több állami szervezet, ügynökség működik együtt. A stratégiai döntések meghozatala egy közös nemzeti helyzetjelentésen alapul, amelyet a Hírszerző Központ készít el, a Regionális Hírszerző Központok adatai alapján is. Az operatív döntéseket a Közös Operatív Tanács hozza, amelyeket közösen vagy egyes résztvevő szervek hajtanak végre. Módszertana az ún. bűnügyi arborisztikus módszer.

Finnországban a szervezett bűnözés megelőzése és az ellene való fellépés jegyében a különböző rendvédelmi szervek szoros együttműködését alakították ki a hírszerző modellben. Egy egységes Nemzeti Adatfeldolgozó és Elemző Központban végzik a nemzeti szintű bűnügyi adatfeldolgozást, koordinálást és irányítást.

Az Egyesült Királyságban 1999-ben dolgozták ki a nemzeti hírszerzési modellt a szervezett bűnözés elleni hatékony fellépés érdekében. A kulcselemei a feladatmeghatározó és koordináló eljárás, négy kulcsfontosságú hírszerzési terméket állítanak elő (stratégiai értékelés, taktikai értékelés, célpontképzés, problémaazonosítás), továbbá tudásbázist, és hírszerzési rendszer termékeket.

A hatékony bűnügyi hírszerzési modellek céljait a feladatokhoz igazodó hatékony, erőforrás koncentrált hírszerző szervezeti egységekkel lehet elérni.

A bűnügyi hírszerzés jogszabályi keretei adottak hazánkban. A bűnügyi szervezetrendszert még a büntetőeljárás és ágazati törvények változásai előtti állapotok jellemzik. Az új felderítési rendszer háttérét adó jogszabályok elfogadása óta eltelt 3 év elegendő arra, hogy hatástanulmányok, elemzések elvégzését követően a nyomozásokat, de a közrend, közbiztonság fenntartását is hatékonyan támogatni tudó bűnügyi hírszerzés szervezetrendszerre újragondolásra kerüljön.

7. Bűnügyi hírszerzési trendek

A világméretű pandémia a bűnözés és a bűnüldözés szerkezetére is hatást gyakorolt, ez egyrészt jelenti a közterületen elkövetett, a közrend, közbiztonság, személy elleni bűncselekmények, vagyoni elleni bűncselekmények számának a csökkenését a kijárási és egyéb korlátozások elrendelésével, másrészt a bűncselekmények számának növekedése figyelhető meg egyes szegmensekben, illetve a bűncselekmények egy része a kibertérbe tevődött át (pl. gyermekek kizsákmányolása online térben és offline, kapcsolati erőszak, online csalások). A pandémia hatására szinte mindenkinek megváltoztak a munkavégzési, illetve iskolabajárásai, egyéb szokásaik. A gyerekek (és szüleik is) jóval több időt kénytelenek tölteni otthonukban az online térben és gyakran nem marad idő, vagy nem tudják kontrollálni a gyerekek online tevékenységét. Ezek hatására - és a bűnözés szerkezetének rugalmas igazodására a pandémiához - jelentősen megnövekedett az online szexuális kizsákmányolások száma, megnövekedett a gyermekpedofília, gyermekpornográfia, grooming, online szexuális zaklatás,

zsarolások száma, de a kibertérben elkövetett csalások (pl. befektetési csalások) is virágkorukat érik, kihasználva a világiárvány miatt az online térbe kényszerülő (pl. hamis COVID információs tájékoztatásokkal adatok megszerzése vagy idős, illetve egyéb állapotára nézve befolyásolható személyek kihasználása). Új online csalási módszerek is megjelentek, mint az ún. SIM swapping, amelynek során a csalók előzetesen megszerzik az áldozat személyes adatait, kódjait és a telefontársaságnál átirányítják a csalók SIM kártyájára a kétszeres azonosítást lehetővé tevő értesítéseket és ezzel megszerzik a teljes irányítást az áldozat érzékeny adatai, bankszámlája felett (Europol IOCTA 2020.)

A kiberbűnözés ma már szolgáltatásként is működik, a Darkweben keresztül a bűnözők szinte minden bűncselekménytípushoz tudnak „szolgáltatást” rendelni vagy eszközöket beszerezni.

A fentiek hatással vannak a bűnüldözésre, a bűnügyi hírszerzésre is, egyrészt a megnövekedett közterületi jelenlét biztosításával, másrészt az új, elsősorban online térben történő bűnelkövetési formák hatékony megelőzésére, felderítésére és bizonyítására a bűnüldöző hatóságok, de a nemzetbiztonsági szolgálatok, terrorelhárításért felelős szervek nyílt forrású információszerzési, illetve kiberképességeit kell fejleszteni és ehhez megfelelő technikai és szakember erőforrást biztosítani.

8. Következtetések, javaslatok

A hazai bűnügyi hírszerzés fejlődését átekintve kijelenthetjük, hogy a kezdeti demokratikus jogállamiságot feltételező bűnügyi hírszerzés szervezetrendszere és a puhatoló eljárások a politikai, ideológiai alapú bűncselekmények megjelenésével fokozatosan átalakult a diktatórikus rendszereket kiszolgáló irányokba (fasiszta, nyilas, kommunista).

A kommunista diktatúra időszakában a titkos operatív eszközök, eljárások biztosították az egypárti rendszer információigényét, amely a jog uralmán kívüli tevékenység volt. A rendszerváltást követően fokozatosan épültek ki a jog uralmának megfelelő titkos információgyűjtés szabályai, a korábbi állambiztonsági és bűnügyi hírszerző szervezetrendszer részben megszűnt, illetve átalakult nemzetbiztonsági és bűnüldöző szervezetekké. A belső eljárásrend azonban lényegében megmaradt a korábbi rendszer alapjain és csak „updatelték” a törvényi szintű jogszabályi környezethez. A titkos információgyűjtés valódi külső kontrolljára a 2018-as rendszerszintű modellváltás bevezetésével került sor, a titkos információgyűjtés konkrét bűncselekményre vonatkozó információszerzési lehetőségének büntetőeljárásba történő integrálásával.

A bűnügyi hírszerzést és felderítést szabályozó jogi rendszer adott és megfelel a nemzetközi standardoknak, de hiányzik a szervezetrendszer hozzáigazítása a jogszabályi feladatokhoz.

A bűnözés globális és hazai trendjei alapján a bűnügyi hírszerzés online felderítési képességeit kell elsősorban növelni és megteremteni a hírszerzési képességek, kapacitások hatékony felhasználásának szervezetrendszerét előzetes felméréseket, elemzéseket követően. Továbbá a bűnügyi hírszerzésnek képesnek kell lennie a globális trendeknek megfelelő, határok nélküli súlyos bűncselekmények és a terrorizmus megelőzésére, felderítésére és bizonyítására, amely hatékony nemzetközi bűnügyi együttműködés nélkül elképzelhetetlen.

9. Felhasznált irodalom

- Boda József (2019): Rendészettudományi szaklexikon, Dialog Campus Kiadó
<https://tudasportal.uni-nke.hu/tudastar-reszletek?id=123456789/14690>
- Clarke, R. V. (1983): Situational Crime Prevention: Its Theoretical Basis and Practical Scope. In: Crime and Justice: An Annual Review of Research, Chicago, 1983/4, p. 225-256.
- Csóka Ferenc (2003): Csendőrség és hírszerzés 1930-1945. In: PARÁDI József (szerk.): A magyar polgári rendvédelem a 19. és 20. században. Budapest, BM NOK, 2003. p.110.
- Endrődy, Géza (1897): A bűnügyi nyomozás kézikönyve, a magyar királyi csendőrség, városi és járási rendőrhatalóságok, valamint vizsgálóbírák, királyi ügyészek és általában a bűnügyekkel foglalkozó egyének részére. Losonc, Kármán-féle Könyvnyomda
- Finszter, Géza (2020): A modern rendészet, a rendészettudomány hazai kísérletei, Magyar Rendészet 2020/3, p. 91-113.
- Goldstein, Herman (2003): On Further Developing Problem-Oriented Policing: The Most Critical Need, the Major Impediments, and a Proposal. Crime Prevention Studies, 15. p. 13-57.
- Jancsó, Gábor (2018). Leplezett eszközök alkalmazása: titkos információgyűjtés az új büntetőeljárási törvényben. Acta Humana – Emberi Jogi Közlemények, 6/1, p. 19-34.
- Karn, Jacqui (2013): Policing and crime reduction. The Police Foundation, TAW design and Print, 2013. p.38.
- Korinek, László (2006): A rendőrség pártirányítása 1956-1989. Rendészeti Szemle, 54/10. p. 55-67
- Magyar, István (1900): A bűnügyi nyomozás tárgyában a nyomozó rendőri hatóságok és közegek részére 130,000/99. B.M. számú körrendelettel kiadott utasítás magyarázata. Budapest, Országos Központi Községi Nyomda
- Nemes, Sándor (1944): Gyakorlati nyomozás. Budapest, Athenaeum Könyvkiadó
- Nyeste, Péter-Nagy, Ivett (2020): A bűnügyi hírszerzés az elméletben és a gyakorlatban. Rendőrségi Tanulmányok 2021/1.
- Nyeste, Péter (2013): A nemzetbiztonsági célú stratégiai felderítés/elhárítás és a bűnügyi célú stratégiai hírszerzés összehasonlítása, kiemelten a szervezett bűnözés elleni fellépésre. Felderítő Szemle, XII. évfolyam 1. szám, p. 100-113.
- Nyeste, Péter: A bűnüldözési célú titkos információgyűjtés története, rendszerspecifikus sajátosságai, szektorális elvei. PhD értekezés 2016.
- Nyeste, Péter (2017): A leplezett eszközök hatékonysága In: Gaál, Gyula; Hautzinger, Zoltán (szerk.) Szent Lászlótól a modernkori magyar rendészettudományig. Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport
- Nyeste, Péter (2016): Speciális nyomozási tevékenységek az Európai Unió tagállamaiban. Belügyi Szemle 64/3, p. 16-43.
- Nyeste, Péter – Szendrei, Ferenc (2019.) A bűnügyi hírszerzés kézikönyve. Dialog Campus Kiadó ISBN 978-615-5945-79-3
- Palatin, János (2011): A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat változásai a rendszerváltozástól napjainkig. p. 8. <https://docplayer.hu/4488018-Nemzetbiztonsagi-szakszolgalat-15-eves-a.html> (letöltve:2021.02.15)
- Perry, Walter L. – McInnis, Brian – Price, Carter C. – Smith, Susan C. – Hollywood, John S. (2013): Predictive Policing. RAND Corporation
- Ratcliffe, Jerry H. (2008): *Intelligence-led Policing*. Cullompton, Willan Publishing
- Skogan, Wesley G. (2004): Community Policing: Can it work? Belmont, USA, Wadsworth, Cengage Learning

- Europol IOCTA (2020)
file:///C:/Users/NyesteP/Downloads/internet_organised_crime_threat_assessment_iocta_2020.pdf (letöltve: 2021.02.15.)